

uttryckligt – kretsar kring äktenskapet som en social och ekonomisk transaktion. Få av oss, ens i de trängsta sociala kretsar, lever under sådana hårda begränsningar (tvångsäktenskap och hederskultur i utomeuropeiska kulturer är förvisso en parallell som är värd att påminna om och som innebär liknande konfliktsituationer, men som vi inte ska fördjupa oss i här). Den som ogillar överklassens sociala piruetter och intriger kan med fördel söka sig annan, mer samtida, läsning. *The Wings of the Dove* har också starka element av 1800-talets melodramatiska och konstruerade romanintriger, dock filtrerat genom modern psykologi – Henry James var som bekant bror till den store psykologen och filosofen William James och stod honom knappast efter i sin förmåga att observera det alltför mänskliga.

Men den som ändå intresserar sig för en bok som hör till mästerverken i engelskspråkig litteratur, av en författare som måste räknas till 1900-talets främsta oavsett språk, hon har att se fram emot ett verk där språket präglas av diskretion och elegans, men inte desto mindre berättar om lögn, bedrägeri, självbedrägeri, girighet, begär, cynisk beräkning och mitt i allt detta viljan att leva (bokstavligen och bildligen) och strävan efter oberoende i ett samhälle där det mesta samverkar för att begränsa alla utbrytningsförsök. Det är också den bok av Henry James där han går som längst i att systematiskt aldrig låta gestalterna yppa sina egentliga avsikter. Allt det som kan förefalla fult och obehagligt framgår efterhand av deras handlingar. Aktörerna är i allmänhet inte förhärdade och samvetslösa, men det de gör, gör de med en outtalad insikt om sitt dubbelspel och att de utnyttjar andras svagheter.

Kate Croy är i hemlighet förlovad med Merton Densher, en ung man utan förmögenhet som är journalist till yrket. Han är med andra ord inget äktenskapsmaterial, till skillnad från lord Mark, som visserligen inte i första hand är förmögen, men som har sitt adelskap och gamla gods som nycklar till samhällets topp. Medan Kate och Merton Densher måste träffas i smyg uppvaktar lord Mark energiskt och öppet Kate, med full uppbackning av mostern, Mrs Lowder.

Detta kan låta som upplägget till en såpopera, men Henry James inträngande analys och språkliga hantverk tar den romantiska intrigen en lång väg vi-

dare. När Mrs Lowder bjuder in Merton Densher till sitt välpolerade och aningen smaklösa hem låter hon honom förstå, artigt och utan att höja rösten, hur överflödig han är i Kates sammanhang. Hon har investerat i Kate; i utbyte kan hon inte tänka sig annat än en *"high bidder"*. Kate ska gifta sig med *"a great man"*. I ljuset av en sådan transaktion är Merton Densher utan betydelse, även om Aunt Maud smickrande medger att *"you're, in your way, my dear young man, delightful"*:

You don't really matter, I believe, so much as you think, and I'm not going to make you a martyr by banishing you. [...] Do you suppose me so stupid as to quarrel with you if it's not really necessary? It won't—it would be too absurd!—be necessary. I can bite your head off any day, any day I really open my mouth; and I'm dealing with you now, see—and successfully judge—without opening it.

Men vem är det som talar här? Henry James inför något vi lärt oss kalla *"en otillförlitlig berättare"*, eftersom han låter Merton Densher efter meningsutbytet reflektera att han *"afterwards felt that if she hadn't absolutely phrased all this it was because she soon made him out as going with her far enough"*. Kanske sa hon inte detta, men hon menade det, så som han uppfattar det i efterhand.

Den sociala satiren är genomgående i *The Wings of the Dove*. Under den polerade ytan, såväl i de borgerliga och aristokratiska interiörerna som i romanens språk, pågår ett slags social kannibalism där förmögenhet och sociala positioner är värda de yttersta offer. Och i denna roman är det Kate Croy som ska offras för ett högre ändamål.

Men så dyker Milly Theale upp, en amerikansk arvtagerska som gör en *Grand Tour* i Europa, medveten om att hon är döende – en hemlighet som till en början endast Kate känner till. Som flugor kring en sockerbit flockas alla kring denna främmande och förmögna unga kvinna, och Kate ser en möjlig utväg för sig och Merton, medveten som hon är om att Milly Theale inte har mycket tid kvar i livet. Diskret ser hon till att Merton och Milly umgås allt tätare. Med Millys förmögenhet kan Merton Densher omsider bli fri att gifta sig med Kate, om planen går i lås. Men hon håller honom ovetande om planen in

Idag har gondolen olyckligtvis förvandlats från en praktisk och nyttig vardagsfarkost till ett dyrbart nöje utan bestämd destination, medan invånare och besökare snirklar sig fram längs de irrande passager och biutrymmen som till synes slumpartat uppstår mellan byggnader och tomter på land. Naturligtvis står det en väntande gondoljär i portprånget på Milly Theales Palazzo Leporelli, låt vara att han aldrig tas i bruk av sin arbetsgivare, som väljer att inte lämna sitt palats. Palazzo Leporelli är i allt väsentligt baserat på Palazzo Barbaro, där Henry James själv vistades hos sina vänner, makarna Curtis, när han besökte Venedig. Den intresserade finner enkelt palatset alldeles nära Accademia-bron vid Canal Grande.

Gondoljären som står knappt urskiljbar i portvalvens skugga är ett av många helt realistiska inslag i boken, och även de högborgerliga och aristokratiska miljöerna i London är platser som Henry James kände utan och innan, trots att han som författare stod lite vid sidan om och snarare var inbjuden som ett slags trofé, ”den store författaren”. Man kan i förbigående notera att de enda personer ur lägre klasser som förekommer i de sena romanerna är droskkuskar och gondoljärer – i övrigt figurerar tjänstefolket med föredömlig diskretion, det vill säga helt osynliga trots att de i antal oftast överskred familjerna som bebodde husen. Fattigdom och smuts hör ihop i Henry James värld, och de tillhör en värld som han inte är intresserad av att skildra annat än i avskräckande syfte – som Kate Croys fars omgivning, vilka understryker också hans moraliska förfall.

Palazzo Leporelli uttrycker något annat, ett Europa som varit, en patinerad och vittrande elegans där en dödssjuk Milly Theale kan söka skydd bakom skuggande väggar och höga venetianska fönster:

Not yet so much as this morning had she felt herself sink into possession; gratefully glad that the warmth of the Southern summer was still in the high florid rooms, palatial chambers where hard cool pavements took reflexions in their lifelong polish, and where the sun on the stirred sea-water, flickering up through open windows, played over the painted ‘subjects’ in the splendid ceilings—medallions of purple and brown, of brave old melancholy colour, med-

als as of old reddened gold, embossed and beribboned, all toned with time and all flourished and scalloped and gilded about, set in their great moulded and figured concavity (a nest of white cherubs, friendly creatures of the air) and appreciated by the aid of that second tier of smaller lights, straight openings to the front, which did everything, even with the Baedekers and photographs of Milly’s party dreadfully meeting the eye, to make of the place an apartment of state.

Med en lika vindlande som elegant mening skapar Henry James själv ett ornament som inte står takets gipsänglar efter. Den ger också ett nytt anslag i boken; den placerar eftertryckligt läsaren i Venedig och Milly Theale i ett lika vackert som melankoliskt rum, en döende kvinna i palatsets ålderdomliga prakt. Men det skapar också en kontrast mellan det dunkla palatset med dess patinerade interiör och gästen från Förenta staterna med sitt för miljön främmande tingeltangel av fotografier i ramar och resehandböcker – Baedekers – utspridda.

Milly Theale lockar med sig hela entourage från London till Venedig, både Kate Croy och Aunt Maud och så småningom såväl Merton Densher som lord Mark. Den senare har haft ringa framgång med Kate och ser nu en möjlighet att bättra på sin förmögenhet genom att uppvakta Milly Theale istället. Det går dock inget vidare för den charmlöse lorden. Istället är det Merton Densher som kan utnyttja tillfället då Milly Theale förälskat sig i honom. Det tar emellertid sin tid för Merton att förstå den plan som Kate satt i spel, och när hon slutligen avslöjar den för honom kräver han att de ”fullbordar” sitt eget förhållande först. Det hör till undantagen i James romaner att något så plump som sex förekommer; de kretsar kring relationer men dessa fullbordas inte, åtminstone inte så långt som den annars allvetande berättaren låter oss veta. James påstod sig själv leva i celibat; sanningen var med ganska stor säkerhet att han var homosexuell och aldrig kunde eller ville visa detta offentligt. Sexualiteten är i romanerna undanträngd, undanskymd, undanhållen, under ytan och sällan påtalad – utom i just denna roman, där den omnämns utan närmare detaljer och får fungera som bekräftelse och initiering inför det absoluta sveket – mot Milly Theale. Sexualiteten är

